Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...мнай 1921 оной ...н 21-һээ гарана. | № 190 (18213) | 1989 оной августын 18, пятница | Сэн 3 мүн.

ПРОЕКТ

...син Совет Федеративна Социалис Республикын Хуули

...ФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ НЮТАГАЙ СОВЕДҮҮДЭЙ ...АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ТУХАЙ

I. Юрэнхы дүримүүд

...РСФСР-эй арадай ... нютагай Совет... Советүүдэй арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта нэ... ба олон мандатт... округуудаар бү... адли тэгшэ ба сэ... эрэлэй үндэһөөр, ...угаа үгэзэ гури...эгдэдэг.

...угэдэ нинтын һун...

...Советүүдэй арадай ... һунгалта бүгэдэ ...г: 18 наһа гүйсэ... эрхэтэй һунга... ...ааха эрхэтэй.

...ба, социальна ба ...элгын байдал... ...ийн ба национальн... ...эрэ гү, али эхэ... эрдэм һурган... шажан мүргэл... ...нгааниудһаа тус ... шэнэн аһаһуу... хэдэг ажалһаа ...шнизэ шанарһаа ...ССР-эй эрхэтэдэй ...эрхэнүүдые ямар... али далдаар хи... ...ориндонхой.

...абадалай түлөө ...гэжэ сүүдэгэ мэ... ...ааха мүүтэй эрхэ... ...алгын газарнуудай ...ын тэрэшэлэн сүү... ...ороор баалалтын ...лгэдэ байһан хү... ...ааа хабаадалдаггүй. Адли тэгшэ һун...

...Советүүдэй арадай ... һунгалта адли ... һунгуулиин ок... ...нгаша дуугаа ...угэдэг; һунгашад ...адли тэгшэ эрхэ... ...адаг.

... болон эрэшүүл ...нгуулиин эрхэ...

...ба хаагшад бухы ...адли һунгуулиин

...Бэхэ һунгуулиин

...Советүүдэй арадай ... һунгалта сэхэ ... арадай депу... ...дэр сэхэ һунгаг...

... Нюусаар дуугаа

...Советүүдэй арадай ... һунгалгын үедэ ... нюуса байдаг: ...адай һанал бодо... ...ын хойноһоо хи... ...олохогүй.

...ааг союзна рес... ...эрхэтэдэй һун... ...ааа.

... республика... РСФСР-эй га... ...АССР-эй эрхэтэд... ...ааха ба нютагай ...арадай депутадуу... ...ааха эрхэтэй.

...Һунгалтые һунгуу... ...нуудай үнгэрэл... ...оллективүүдэй, ни... ...дэй, ажаһуудаг га... ...гшадай болон сэ... ...уудта сэрэгэй ал...

ба хаагшадай суглаануудай түлөөлэгшэдһөө эмхидхэгдэнэн һунгуулиин комиссинууд нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта үнгэрэгдэг.

Статья 8. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта бэлдэхэ ба үнгэрэхэ үедэ олондо мэдэгдэжэ байлга.

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта бэлдэлгэ ба үнгэрэлгые һунгуулиин комиссинууд, ажалша коллективүүд болон нинтын эмхинүүд нюусагүйгөөр, олондо мэдэгдэлгын оршон байдалда бэлдүүлдэг.

Һунгуулиин комиссинууд өөрынгөө хүдэлмэри тухай, һунгуулиин округуудые байгуулга тухай, һунгуулиин комиссинуудай бүридэл, байһан газар болон хүдэлмэриин саг тухай, һунгашадай списогүүд тухай эрхэтэдтэ мэдэгдэдэг. Арадай депутадуудта кандидадуудые бүридэлдэ абалгын дүнгүүдые, бүридэлдэ абтаһан кандидадуудай нэмтэр тушаа мэдэгдүүдые, кандидат бухэндэ дуугаа үгэлгын үрэ дүнгүүдые ба һунгалтын дүнгүүдые һунгуулиин комиссинууд эрхэтэдтэ дуулгэдаг.

Һунгуулиин комиссинуудай заседанинуудта, тэрэ тоодо депутадуудта кандидадуудые бүридэлдэ абалгын, дуугаа үгэлгынь урда тэз һунгуулиин хайрсагуудые тамгалалгын гү, али пломбо табилгын, һунгуулиин участогта дуугаа үгэлгые тоололгын, округ бүхнөөр һунгуулиин үрэ дүнгүүдые тодорхойлолгын ба һунгалтын нинтэ дүнгүүдые гаргалгын үедэ ажалша коллективүүдэй, нинтын эмхинүүдэй, ажаһуудаг газартань болоһон һунгашадай ба сэрэгэй частьнуудта болоһон сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудэй түлөөлэгшэд, дээдэ тээнь байһан һунгуулиин комиссинуудэй, үрэнэй засагай зургаануудэй түлөөлэгшэд, этигэмжэтэ нюурнууд, мүн тэрэшэлэн хэблэлэй, телевиденин, радиогой түлөөлэгшэд байлсаха эрхэтэй. Заагдаһан түлөөлэгшэдэй этигэмжэ түлөөлэгснүүд зохиох документээр гү али ажалша коллективэй, ажаһуудаг газартань болоһон һунгашадай ба сэрэгэй частьнуудта болоһон сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудаар шиидхэбэрээр үнэмшэлгэлэһэн байха ёһотой. Һунгалтын үдэр дуугаа үгэлгын байра соо, үгышье һаа һунгуулиин комиссинуудай заседанинуудта байлсаха эдэ түлөөлэгшэдэй хүсэл тухай зохиох һунгуулиин комиссинуудта һунгалгаһаа урид хоёр үдэрһөө хойшо бэшэ мэдэгдэгдэхэ ёһотой. Комиссинуудай хүдэлмэридэ заагдаһан түлөөлэгшэд хамааралсаха ёһотогүй.

Һунгуулиин комиссинууд, үрэнэй ба нинтын зургаануд, ажалша коллективүүд һунгалта бэлдэлгэтэй ба үнгэрэлгэтэй холбоотой материалнуудые олондо мэдэгдэсэл тараадаг хэрэгселнүүдтэ үгэдэг байха ёһотой.

Статья 9. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта бэлдэлгэдэ ба үнгэрэлгэдэ эрхэтэдэй, ажалша коллективүүдэй болон нинтын эмхинүүдэй хабаадалга.

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта бэлдэлгэдэ ба үнгэрэлгэдэ РСФСР-эй эрхэтэд ажалша коллективүүдэр, нинтын эмхинүүдэр, тусхай дунда ба дээдэ һурэлсалай зургаануудта үдэртөө һурадаг һурагшад болон студентнэрэй коллективүүд, ажаһуудаг газартань болоһон һунгашадай ба сэрэгэй частьнуудта болоһон сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудаар, һунгуулиин урда тээхи окружной суглаануудаар дамжуулан, мүн тэрэшэлэн сэхэ хабаадалсадаг.

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта бэлдэлгэ ба үнгэрэлгэдэ ажалша коллективүүд болоч нинтын эмхинүүд һунгуулиин комиссинуудтахи өөһэдынгөө түлөөлэгшэдөөр дамжуулан, мүн тэрэшэлэн сэхэ хабаададаг.

Статья 10. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлхэ эрхэ.

Ажалша коллективүүд, нинтын эмхинүүд, тусхай дунда ба дээдэ һурэлсалай зургаануудта үдэртөө һурадаг һурагшад ба студентнэрэй коллективүүд, ажаһуудаг газартань болоһон һунгашадай ба сэрэгэй частьнуудта болоһон сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудэй түлөөлэгшэд, дээдэ тээнь байһан һунгуулиин комиссинуудэй, үрэнэй засагай зургаануудэй түлөөлэгшэд, этигэмжэтэ нюурнууд, мүн тэрэшэлэн хэблэлэй, телевиденин, радиогой түлөөлэгшэд байлсаха эрхэтэй. Заагдаһан түлөөлэгшэдэй этигэмжэ түлөөлэгснүүд зохиох документээр гү али ажалша коллективэй, ажаһуудаг газартань болоһон һунгашадай ба сэрэгэй частьнуудта болоһон сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудаар шиидхэбэрээр үнэмшэлгэлэһэн байха ёһотой. Һунгалтын үдэр дуугаа үгэлгын байра соо, үгышье һаа һунгуулиин комиссинуудай заседанинуудта байлсаха эдэ түлөөлэгшэдэй хүсэл тухай зохиох һунгуулиин комиссинуудта һунгалгаһаа урид хоёр үдэрһөө хойшо бэшэ мэдэгдэгдэхэ ёһотой. Комиссинуудай хүдэлмэридэ заагдаһан түлөөлэгшэд хамааралсаха ёһотогүй.

Һунгуулиин комиссинууд, үрэнэй ба нинтын зургаануд, ажалша коллективүүд һунгалта бэлдэлгэтэй ба үнгэрэлгэтэй холбоотой материалнуудые олондо мэдэгдэсэл тараадаг хэрэгселнүүдтэ үгэдэг байха ёһотой.

Статья 11. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта һунгашадай үгэдэг захяануд.

Һунгашад өөһэдынгөө депутадуудта захяануудые үгэдэг юм.

Захяануудые оруулха, согсолхо, хаража үзэхэ ба дүүргэлгыень эмхидхэхэ гурим СССР-эй болон РСФСР-эй хуулинуудаар тогтоогдодог.

Статья 12. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай эрхэ, үялганууд тухай дүримтэй тушаал эзэлэлгын таарахагүй ушаг.

Арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй гүйсэдхэхэ комитедуудэй бүридэлдэ ородог хүнүүд, эдэ зургаануудай түрүүлэгшэнэрһээ бэшэниинь, нютагай Советүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй таһагууд болоч управленинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, судьянар, гүрэнэй арбитрнууд тэдэниие томилдог гү, али һунгадаг нютагай Советэй арадай депутадууд нэгэн доро байха эрхэтэй.

Статья 13. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалтатай холбоотой гаргашадай болон сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудай түлөөлэгшэдһөө эмхидхэгдэнэн һунгуулиин комиссинууд нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта үнгэрэгдэг.

Статья 14. Һунгалта тухай хуули хазагайруулһанай түлөө харюусалга.

Нютагай Советэй арадай депутадууд һунгагдаха ба һунгаха, һунгуулиин урда тээ ойлгуулажын хүдэлмэри ябуулха эрхэз РСФСР-эй эрхэтэнэй сүлөөтэйгөөр бэелүүлгэдэ хүсэрхэлгын, мэхэлэлгын, эмналгын гү, али ондоо аргаар һаад ушаруулһан хүнүүд, мүн тэрэшэлэн һунгуулиин документнүүдэ хүдэлсэр юумэ бэшэһэн, дуугаа үгэлгые зорюуда буруугаар тоолоһон, нюусаар дуугаа үгэлгые хазагайруулһан гү, али тус Хуулиин бусад хазагайруулга гаргаһан һунгуулиин комиссинуудай тэшүүд, гүрэнэй ба нинтын зургаануудай тушаалтад хуулиар тогтоогдоһон харюусалгада хабаадуулагдадаг. Мүн тэрэшэлэн депутадта кандидат тухай худал мэдээнүүдые тунгаллаһан гү, али бусад аргаар таараһан хүнүүд харюусалгада хабаадуулагдадаг.

Хэрбээ депутадта кандидадай энэ Хуулиие хазагайруулһан байгаа һаань, зохиох һунгуулиин комиссии депутадта кандидадта һануулга хэдэг харин дахинаа хазагайруулга һаань, тэрэниие бүридхэлэй абаха тухай шиидхэбэрээ болюулха эрхэтэй.

Һунгалтада бэлдэлгын үедэ гү, али һунгалтын һүүлээр һунгуулиин комиссинуудта, гүрэнэй ба нинтын зургаануудай ороһон һунгалта тухай хуулиие хазагайруулга тушаа мэдүүлгэнүүд — тебан үдэрэй туршэдэ, харин һунгалтын үдэр ороһон мэдүүлгэнүүд тэрэ доронь хаража үзэгдэхэ ёһотой.

II. Һунгалта зарлалга. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай бүридэлэй тоо ба Һунгуулиин округуудые байгуулха гурим

Статья 15. Һунгалта зарлалга. Нютагай бухы Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта нэгэ доро болодог, нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай этигэмжэ түлөөлэгдэн болзорой дүүрэхэһэз урид гурбан һараһаа хойшо бэшэ РСФСР-эй Верховно Советэр зарлагдадаг.

Һунгалтын үдэр тухай мэдээсэл хэблэлдэ толилогдодог.

Статья 16. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай бүридэлэй тоо ба һунгуулиин округуудые байгуулха гурим.

Арадай депутадуудай нютагай Советүүдтэ һунгагдадаг гэбэл:

арадай депутадуудай хизаарай, областнай Советдэ — 250 хүрэтэр депутадууд;

арадай депутадуудай Московско городской Советдэ — 450 хүрэтэр депутадууд;

арадай депутадуудай Ленинградска городской Советдэ — 400 хүрэтэр депутадууд;

автономито областиин арадай депутадуудай Советдэ — 100 хүрэтэр депутадууд;

автономито округой арадай депутадуудай Советдэ — 75 хүрэтэр депутадууд;

арадай депутадуудай районно Советдэ — 75 хүрэтэр депутадууд;

хизаарай, областиин, округой мэдэлэй городуудай арадай депутадуудай городской Советдэ — 200 хүрэтэр депутадууд;

районой мэдэлэй городуудай арадай депутадуудай городской Советдэ — 50 хүрэтэр депутадууд;

арадай депутадуудай городтохи районно Советдэ — 100 хүрэтэр депутадууд;

Москва, Ленинград городуудтахи арадай депутадуудай районно Советүүдтэ — 150 хүрэтэр депутадууд;

арадай депутадуудай посёлково, сельскэ Советдэ — 30 хүрэтэр депутадуул.

Тус статьягаар тогтоогдоһон нормануудай хэмжээн соо, арадай депутадуудай тус тус Советүүдэй дүрдхалаар һунгалта үнгэрэхэ һунгуулиин округуудай тоо иигэжэ тодорхойлогдодог гэбэл:

арадай депутадуудай хизаарай, автономито областиин областнай Советдэ — РСФСР-эй Верховно Советэр гү, али тэрэнэй Президиумэр;

автономито округой арадай депутадуудай Советдэ, районно, городской, городтохи районно, посёлково, сельскэ Советүүдтэ — арадай депутадуудай дээдэ тээнь байһан Советдэр гү, али тэрэнэй президиумэр.

Депутедай нэгэ мандадта тоолохидо, гол түлэб һунгагшадай адлирхуу тоотой байлгые баримталан, захиргаанай-территориальна хубаарилга болон тус газарай бусад илгаануудые харааданг абан табигдаһан Советүүдэй гү, али тэдэнэй президиумүүдэй зуршалгаар зохихо һунгуулиин комиссинууд һунгуулиин округуудые байгуулдаг.

Хизаарнуудай, областнуудай, автономито областнуудай, автономито округуудай, городской (районууд болоно хубаарилагдадаг городуудай), районно Советүүдэй арадай депутадуудые һунгалга нэгэ мандатна һунгуулиин округуудаар үнгэрэгдэдэг.

Арадай депутадуудай городской (районууд болоно хубаарилагдадаггүй городуудай), городтохи рэйонно, посёлково болон сельскэ Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта арадай депутадуудай тус тус Советүүдэй шиидхэбэрээр олон мандатнашье, мүн тэрэшэлэн нэгэ мандатнашье һунгуулиин округуудаар үнгэрэгдэдэг.

20-һоо олон бэшэ депутадуудэй һунгагдадаг арадай депутадуудай посёлково болон сельскэ Советүүдэй һунгалта зохихо посёлково болон сельскэ Советэй шиидхэбэрээр депутадуудта кандидадуудай нинтэ списогээр үнгэрэгдэжэ болохо. Иимэ ушарта Советэй газар олон мандатна һунгуулиин округ болохо байна.

Олон мандатна һунгуулиин округууд амгараа байһан һуурин тосхонуудай гү, али тэдэнэй дутэ байһан һуринуудай, микрорайонуудай, кварталнуудай, үйлсэнүүдэй ба һуурин тосхонуудай бусад хубинуудэй хилээр байгуулагдадаг.

Тэдэнэй хилэнүүдые, һунгагшадай тоое зааргатай һунгуулиин округуудай списогүүд зохихо һунгуулиич комиссинуудаар һунгалтаһаа урид хоёр һара хахадһаа хойшо бэшэ тунхаглагдадаг.

III. Һунгуулиин участогууд

Статья 17. Һунгуулиин участогуудые байгуулга.

Нютагай Советүүдэй арадай депутедуудые һунгалгын үедэ дуугаа үгэлгэ үнгэрэхэн ба дуу үгэлгые тоолохын тула районуудай, городуудай, городуудтахи районуудай газар дайда һунгуулиин участогууд болоно хубаарилагдадаг. Һунгуулиин участогууд тэрэшэлэн сэрэгэй частьнуудта байгуулагдадаг.

Холын ба хүрэхэнь хүшэр районуудта эрхэтэдэй байһан газарнуудта, мүн тэрэшэлэн һунгалтын үдэр тамаралгада ябаһан суднануд дээрэ һунгуулиин участогууд байгуулагдажа болохо. Эдэ участогууд тус тустаа тэдэнэй байдаг газарай гү, али суднын байдаг портын оршодог һунгуулиин округуудта ородог байха. Һунгуулиин участогууд полярна станцинууд дээрэ байгуулагдажа болохо.

Һунгалтын үдэр тамаралгада ябаһан суднанууд дээрэ байгуулагдаһан һунгуулиин участогуудые нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай һунгалта үнгэрэхэ һунгуулиин округуудта оруулха асуудал суднын

(Ургэлжэлэлнь 2-дохи нюурта).

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ

Шэнэ техникэ үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй габьяата машина бүтээгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо:

Гаврилов Борис Васильевичта — Улаан-Удын авиационно заводой цехэй начальникгай орлогшо,

Гомзяков Анатолий Дмитриевичтэ — Улаан-Удын авиационно заводой слесарь.

* * *

Урлан нарижуулгын болон ухаалан зохёолгын талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй габьяата ухаалан зохёогшо»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо:

Китаев Иван Логантьевичта — Улаан-Удын авиационно заводой конструктор,

Комков Анатолий Ивановичта — Улаан-Удын авиационно заводой конструктор.

* * *

Залуушуулые һурган хүмүүжүүлхэ талаар габьяатай байһанайнь, олон жэлэй туршада оролдосотой һайнаар ажаллаһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Залуушуулые һурган хүмүүжүүлхэ талаар Буряадай АССР-эй габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ олгогдобо гэбэл:

Коростелев Николай Сергеевичтэ — Улаан-Удын авиационно заводой слесарь.

Тарасов Юрий Петровичто — Улаан-Удын авиационно заводой цехэй начальник.

* * *

Капитальна барилгын талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Улаан-Удын авиационно заводой штукатурнуудай бригадир Христинья Варфоломеевна **Устиновичто «Буряадай АССР-эй габьяата барилгашан»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Автомобильна транспортын талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Улаан-Удын авиационно заводой жолоошон Николай Иванович **Вахрушевта «Буряадай АССР-эй транспортын габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Авиационно промышленностиин хүгжэлтэдэ габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй габьяата инженер»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо гэбэл:

Ильин Виктор Михайловичта — Улаан-Удын авиационно заводой ахамад технологой орлогшо,

Корчагин Валерий Павловичта — Улаан-Удын авиационно заводой цехэй начальник.

* * *

Гэр байрын-коммунальна ажахын талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Улаан-Удын авиационно заводой гэр байрын-коммунальна управлениин дворник Наталья Антоновна **Колтыринада «Буряадай АССР-эй гэр байрын-коммунальна ажахын габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Уран һайханай зохёон байгуулхы хэрэгые хүгжөөхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Улаан-Удын авиационно заводой «Рассвет» соёлой байшангай уран һайханай талаар хүтэлбэрилэгшэ Анна Васильевна **Дятловада «Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Үйлэдбэридэ үндэр дүнгүүдые түлөөлөнэйнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум Улаан-Удын авиационно заводой удаадахи хүдэлмэрилэгшэдые **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Алещенко Ольга Семеновнае — медсанчастиин врач,

Бадашкеев Владимир Васильевичые — инженер-технолог

Борбоев Иван Петровичые — хабсаргагша-таблагша,

Бородин Виктор Григорьевичые — слесарь,

Будаев Цыренджижи Будаевичые — лабораториин начальник,

Васильев Виктор Петровичые — цехэй начальник,

Иваницкая Мария Николаевнае — шэрдэгшэ,

Казазаев Василий Филипповичые — мулигшэ,

Ковыршин Михаил Ивановичые — бригадир,

Лаптев Геннадий Григорьевичые — халаанай мастер,

Левченко Николай Владимировичые — цехэй начальник,

Оскорбин Павел Ивановичые — бригадир,

Пешняков Василий Никитовичые — мулигшэ,

Разуваев Николай Алексеевичые — мастер.

Рыков Аркадий Григорьевичые — мулигшэ,

Салецкий Владимир Петровичые — цехэй начальник,

Соловьев Рудольф Петровичые — ахамад конструктор,

Спирин Николай Андреевичые — мастер.

Республикын энергетикын системэдэ олон жэлэй туршада оролдосотой һайнаар ажаллаһанайнь түлөө «Бурятэнерго» нэгэдэлэй Хойто электрическэ сетьнүүдэй таһагай начальник Георгий Иванович **Верхозинные** Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

* * *

Республикын хүдөө ажахын системэдэ удаан сэгэй туршада оролдосотой һайнаар ажаллаһанайнь түлөө Тарбагатайн РАПО-гой ахамад инженер-газар эхэмжэлэгшэ Александр Иванович **Трубиниие** Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

* * *

Үйлэдбэридэ шэнэ техникэ нэбтэрүүлхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Улаан-Удын прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй инженер-технолог Виктор Михайлович **Костиндо** Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй габьяата машина бүтээгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Үйлэдбэриин үндэр дүнгүүдые түлөөлөнэйнь түлөө, СССР-эй Агаарай Флодой үдэртэй дашэрамдуулан Улаан-Удын прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо Геннадий Тарасович **Ильиниие** Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

* * *

Үйлэдбэридэ шэнэ техникэ нэбтэрүүлхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Улаан-Удын авиационно заводой ахамад технологой орлогшо,

Корчагин Валерий Павловичта — Улаан-Удын авиационно заводой цехэй начальник.

* * *

Гэр байрын-коммунальна ажахын талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Улаан-Удын авиационно заводой гэр байрын-коммунальна управлениин дворник Наталья Антоновна **Колтыринада «Буряадай АССР-эй гэр байрын-коммунальна ажахын габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Уран һайханай зохёон байгуулхы хэрэгые хүгжөөхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Улаан-Удын авиационно заводой «Рассвет» соёлой байшангай уран һайханай талаар хүтэлбэрилэгшэ Анна Васильевна **Дятловада «Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

* * *

Үйлэдбэридэ үндэр дүнгүүдые түлөөлөнэйнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум Улаан-Удын авиационно заводой удаадахи хүдэлмэрилэгшэдые **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Алещенко Ольга Семеновнае — медсанчастиин врач,

Бадашкеев Владимир Васильевичые — инженер-технолог

Борбоев Иван Петровичые — хабсаргагша-таблагша,

Бородин Виктор Григорьевичые — слесарь,

Будаев Цыренджижи Будаевичые — лабораториин начальник,

Васильев Виктор Петровичые — цехэй начальник,

Иваницкая Мария Николаевнае — шэрдэгшэ,

Казазаев Василий Филипповичые — мулигшэ,

Ковыршин Михаил Ивановичые — бригадир,

Лаптев Геннадий Григорьевичые — халаанай мастер,

Левченко Николай Владимировичые — цехэй начальник,

Оскорбин Павел Ивановичые — бригадир,

Пешняков Василий Никитовичые — мулигшэ,

Разуваев Николай Алексеевичые — мастер.

Рыков Аркадий Григорьевичые — мулигшэ,

Салецкий Владимир Петровичые — цехэй начальник,

Соловьев Рудольф Петровичые — ахамад конструктор,

Спирин Николай Андреевичые — мастер.

ТУҺАЛХА УЯЛГАМНАЙ

Жэл бүри шахуу манай Баргажанай зайсабарилга-барилгын участогайхид шефтээ абаһан Уланай колхозойхидто үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэдэнь туһалаасадаг юм.

Һүүлэй үедэ үйлэдбэридэ арендэ болон ажахын тоосооной харилсаанай үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болоод байхада хүдэлмэришэдые заатал һаа, колхоздо ошожо үбһэ сабшагты гэжэ захирхань бэрхэтэй болоо. Тиигэбэшье хүнүүд тохёолдоһон бэйдалые һайн ойлгоно. Тэдэнэй олонхинь һайн дураараа тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадалсана.

Бидэ энэ жэлдэ тус ажахыда 200 центнер үбһэ сабшажа, хуряажа үгэхэ ёһотойбди. Һаяшаг амаралтын үдэр 35 хүн колхоздо ошожо, гол түлэб гар хажуураар сабшажа, 200 центнер болохо үбһэ унагаагаа. Колхоз трактор, косилка, тармуур гэхэ мэтэ техникэ үгөө.

Тиигэжэ хоёр дахин тиишэ ошожо, даабаряараа хараалагдаһан хэмжээнэй үбһэ бэлэдхэгдэбди.

В. СТЕЛЬМАШЕНКО,
участогай начальник.

БЭРХЭШЭЭЛЬЭЭ ҺУРГААЛ АБАХА

...рагша манай эн... ...ай хаһада ган га... ...шье болодоггүй ...ай байгаабди. Нэ... ...ай олохон жэлдэ ...ааной олонхи ...лай эдихэ тэжээ... ...гэжэ байгаагүй ...

...ай байгаалиин, са... ...эрэ байдал ху... ...ам даа. Жэшээнь, ...ний эндэ хабар... ..., хуурай уларил... ...эрын сабшалан... ...ийшье ургаседа ...ол тохёолдуулаа. ...ний эуйлнуу... ...эн болотор до... ...сабшаха ногоон ...гу байгаа. Эгээл ...даг газаргүй бай... ...ланалаабди. Юуб ...эрэгэлэдэ бай... ...ОПХ 500 гаран ...даг сабшалан... ...шаар мэнһаа ...ай үбһэндөө оро... ...лоо бишуу.

...эдээ, ходо таа... ...даг байгаалиин ...ай найдаад һуха ...Уһалууриин һубаг ...ив, манай эндэхи зарим тарялан, сабшалангые уналдаг болоогүй сагтаа найдамтай ургаса абажа шадахагүйбди гэжэ ойлгохо сагнай ерээ. Юрэдөөл энэ тохёолдоһон бэрхэшээл горитой һургаал болохо ёһотой.

Урда урдынхиһаа 7—8 хоногсор хожомдожо үбһэндөө ороһонһоо боложо, мүнөө ородоол 18 мянган центнер бүдүүн тэжээл нөөсэлөөд байнабди. Үнгэрһэн жэлдэ энэ үедэ 17 мянган центнер үбһэтэй болоһон байгаабди.

Бухыдэнь 44,5 мянган центнер үбһэ бэлэдхэхэ түсэбөө дүүргэгүйшье һаа, тэрэндэ нилээд дутэрхы хэмжээнэй тэжээл суглуулжа абахын тула добо дошо, үһа намагай газарай ногоо хуу сабшаха гэжэ ородоноби. Урдань ороохо аргагүй үһан байдаг газарнууд мүнөө хуурай болснхои.

Сабшалан дээрэ гүйсэд сиьһоҺоруулагдамел 5 томо звено хүдэлнэ. Звено бухэн 10—12 трактор болон автомашинануудтай. Сабшажа, хуряажа абаһан үбһэеэ тэдэнэр тэрэ дарыдань фермэнүүдэй хажууда абаашажа һурилдэг юм. Тракторай ехэ тэргэнүүдээр гү, али үндэр болгогдоһон кузовтай автомашинануудаар үбһэн зөөгдэжэ шэгнэгдэзд, нэгэ газарта 1000—1200 центнерэй һуринууд болгогдон табигдадаг. Үбһые иигэжэ нэгэ газарта суглуулжа сомоходо гээлтэ хоролтодо ородоггүй, тоо бүридхэлынь нариндаар абтадаг, тэжээл шанартайшье байдаг гэжэ тсолодогбди. Мүн горитой үбһэн рулонно болон пресс-подборщигуудаар абтана. Тиигэжэ багсалагдаһан үбһые сарай-һарабша доро хадагалха, хатаахада һайн байдаг.

Һүүлэй мэдээгээр Кабанскын бригадада А. Г. Старковой даадаг звено даб дээрэ бултаннаа ехэ үбһэ бэлэдхэ. Эндэ 5755 центнер үбһэн абтаихэй. Түсэбынь 9 мянган центнер юм. Ехэ-Колесовско отделениин механизатор Г. И. Жуковой хүтэлбэрилдэг звено мурысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлжэ ябана. Һүүлэй 7—8 хоногто эндэмнай ходо бүрхэг, хуряа бороотой байжа, үбһэ хуряалые гэдэргэ татана. Тиигэбэшье һаань, звенонууд бухы арга хургыень оложо, сабшаһан 1565 гектар газарайнгаа 1480 гектарай үбһэ хуряажа абаа. Сабшалга хуряалга хоёрой хоорондо ехэ заб-һар гаргахагүй гэжэ ороло-но гэзшэ.

Шиинг нойтоной ходо ороожо байһан дээрэһээнь эдэ үдэрнүүдтэ сенаж, силос дараалга эрин тургэдхэгдэбэ. Ажахын ахамад ветврач А. И. Гусевай хүтэлбэрилдэг оньһожоруулагдамал отрядта КСК-100 түхэлэй комбайнууд, КПУ-75, КПС-5 түхэлэй косилканууд гэжэ мэтэ 8 агрегат тариманд ургамалнуудай ногоо сабшана, тэдээнһээ гараһан хэршэмэл ногоое 8 автомашина болон тэргэтэй тракторнууд зөөнэ. Даб дээрэ 650 тонно сенаж, 1569 тонно силос дараг-даа. Энэ отряд бухыдэнь 6430 тонно сенаж, 2100 тонно силос бэлэдхэхэ юм.

Шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхын тула белок элбэгтэй горох, тоһолиг редькэ, мүн обёос гэхэ мэтэ ургамалнуудые холижо тариналгайбди. Ургасань тиимэ һайн бэшэ. Һүүлэй үедэ ногоон намаа набшань удхэн, үндэр болоно байна. Гэбэшье энэниие үшөө сашань һайнаар ургуулха гэжэ хүлеэхэ саг һалонхэй. Тургэн лэ сабшажа, хуряажа абахаһаа ондоо аргагүй. Хэзэрын сабшалангай үбһэн дээрэ нэмэжэ бэлэдхэхэр 690 гектар олон жэлэй тариманд ногоон иигээд сабшагдажа эхилхэнь. Тэрэнэй 160 гектарай ургасаһаа урэнэ сохижо абахабди. Зарим ногоонь АВМ агрегадуудаар гурил болгохобди.

Манайда АВМ-0,65 түхэлэй 3 агрегат (хоёртонь ногоон гурилые монсогойлон гранул болгохо түхеэрэлгэнүүд бии) худэлэгдэнэ. Мүнөө үень 390 тонно витаминтай ногооной гурил болон гранулированна тэжээл бэлэдхэгдэжэй. Тэрэнэй хахадыень Кабаньскын бригадын машинист С. Л. Жарковскиин хүтэлбэрилдэг агрегат үйлэдбэрилөө. Хамта дээрэнь ойрын үдэрнүүдтэ үшөө 100 тонно гурил татагдаад, энэ худэлмэри зогсоогдохо юм.

Тобшолон хэлэхэдэ, бии байһан бухы арга боломжонуудаа элсүүлэн, газар дээрээ ургаһан юумые хуу сабшажа, хуряажа, малайнгаа условно толгой бүхэндэ адагынь 14,5—15 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбһэ хоол нөөсэлхэ һанаатайбди. Тиихэдэ ороо-һо тарялай муу бэшэ ургаса абажа шадаа һаа, энэнэй баһал горитой хубиие малай тэжээлдэ таһалха арга бии. Бухыдөө 3000 гектар дээрэһээ тарялга сохижо абаха байнабди.

Хэды тиигэбэшье бухы дээрээ малай тэжээл нёдондонойхиһоо бага байхань гэжэ багсаанабди. Тиимэнээ нэн түрүүн тэрээнээ һайн шанартайгаар, шэмэтэйгээр лэ бэлэдхэхэ гэжэ ороло-нобди.

В. МОСКВИТИН,
**Кабанскын шубуун

РСФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ НЮТАГАЙ СОВЕДҮҮДЭЙ АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

байдаг портын газарай районно, городской, городтохи районно Һунгуулиин комиссинуудаар шиидхэгдэдэг. Полярна станцинууд дээрэ байгуулагдаһан Һунгуулиин участогуудые нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ Һунгуулиин округуудта оруулха тухай асуудалые РСФСР-эй Верховно Совет гү, али тэрэнэй Президиум шиидхэдэг.

Статья 18. Һунгуулиин участогуудые байгуулгын гурим ба норма.

Зохихо Һунгуулиин комиссинуудтай зүбшэһэнэй Һүүлээр арадай депутадуудай районно, городской (районой мэдэлэй городуудһаа бэшэнь), городтохи районно Советүүд гү, али тэрэнэй президиумүүд Һунгуулиин участогуудые байгуулдаг. Һунгуулиин үдэр тамаралгада ябаһан суднануд дээрэ Һунгуулиин участогуудые судныи байдаг портын газартахи зохихо нютагай Советүүд гү, али тэдэнэй президиумүүд байгуулдаг.

Һунгуулиин участогууд Һунгалтаһаа урид хоёр һараһаа хойшо бэшэ байгуулагдадаг. Сэрэгэй частнуудта, мун тэрэшэлэн холын, хүрэхэнь хүшэр районуудта. Һунгалтын үдэр тамаралгада ябаһан суднануд дээрэ, полярна станцинууд дээрэ Һунгуулиин участогууд энэл болзорто байгуулагдадаг, харин онсо ушарта Һунгалтаһаа урид табан үдэрһөө хойшо бэшэ байгуулагдадаг.

20-һоо үсөөн бэшэ, 3000-һаа олон бэшэ Һунгагшадай тоотойгоор Һунгуулиин участогууд байгуулагдадаг.

Участково Һунгуулиин комиссиин байһан газар ба дуугаа үгэлгын байра заалгатайгаар Һунгуулиин участок бүхэнэй хилэнүүд тухай зохихо нютагай Совет гү, али тэрэнэй президиум Һунгагшадта дуулгадаг.

IV. Һунгуулиин комиссинууд

Статья 19. Һунгуулиин комиссинуудай системэ.

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ Һунгуулиин комиссинууд бүридүүлэгдэдэг:

хизаарай, областной, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай), районно, городской, городуудтахи районуудай, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссинууд;

хизаарай, областной, Московско ба Ленинградска городской, автономито областнуудай, автономито округуудай арадай депутадуудай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ окружной Һунгуулиин комиссинууд;

участково Һунгуулиин комиссинууд.

Статья 20. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ хизаарай, областной, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай), районно, городской, городуудтахи районно, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссинуудые бүридүүлгэ.

Хизаарай, областной, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай), районно, городской, городуудтахи районно, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссинууд арадай депутадуудай тус тус Советүүдэтэр гү, али тэдэнэй президиумүүдэтэр нээмэл ёһоор гү, али нюусаар дуугаа үгэлгөөр, Һунгалтаһаа урид 80 үдэрһөө хожом бэшэ болзорто комиссиин 9—21 гэшүүнтэйгээр бүридүүлэгдэдэг.

Һунгуулиин комиссинуудай бүридэлдэ түлөөлэгшэд ажалша коллективүүдэтэр гү, али тэдэнэй советүүдэтэр, нютыи эмхинүүдэй хизаарай, областной, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай), районно, городской, городуудтахи районно, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссинуудай эрхэ түлөөлэгэнүүдэй болзор — табан жэл.

Статья 21. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ хизаарай, областной, Московско болон Ленинградска городской, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай) Һунгуулиин комиссинуудай эрхэ түлөөлэгэнүүд

Хизаарай, областной, Московско болон Ленинградска городской, автономито областкин, окружной (автономито округой) Һунгуулиин комиссин:

1/ арадай депутадуудай тус тус Советүүдэй газар дайда дээрэ энэ Хуулиин гүйсэдхэлгые хинадаг, тэрэнние нэгэн адлаар хэрэглэгые хангадаг; хэрэгтэй болоһон ушарта энэ Хуулиие тейгбариилга тухай дурадхалтайгаар РСФСР-эй Верховно Советтэ хандадаг;

2/ окружной болон участково Һунгуулиин комиссинуудай ажал ябуулгые хүтэлбэриилдэг;

3/ Һунгуулиин округуудые бии болгодог;

4/ мунгэ зөөри Һунгуулиин комиссинуудта хубаариилдаг;

5/ Һунгуулиин комиссинуудые байраар, транспортаар, хэлхээ холбоогоор хангалгые хинадаг, Һунгалтые материально-техническэ талаар хангалгын бүсед асуудалнуудые хаража үзэдэг;

6/ РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй баталһан түхэл маягтай зохилдуулан, нютагай Советүүдэй арадай депутадуудые Һунгаха Һунгуулиин бюллетеньнүүдые бэлдэлгые хангадаг;

7/ Һунгалтада бэлдэлгэтэй болон Һунгалта үнэргэлгэтэй холбоотой асуудалнуудаар Һунгуулиин окружной болон участково комиссинуудай, нютагай Советүүдэй гүйсэдхэхэ ба захирха зургаануудай, предприятинуудай, эмхи зургаануудай ба эмхинүүдэй, мун баһа нютыи эмхинүүдэй зургаануудай мэдээсэлнүүдые шагнажа, зүбшэдэг;

8/ депутадуудта кандидадуудаи бүридэлдэ абтаһан тухай протоколнуудые Һунгуулиин окружной комиссинуудһаа абадаг, нютагай тус тус Советэй арадай депутадуудта кандидадуудай бүридэлдэ абтаһан тухай мэдээсэлнүүдые тунхагладаг;

9/ нютагай тус Советэй арадай депутадуудай Һунгалтын дүнгүүд тухай протоколнуудые Һунгуулиин окружной комиссинуудһаа абадаг;

10 нютагай тус Советэй арадай депутадуудаар Һунгагдагшадые бүридэлдэ абадаг, хизаар, область, автономито область, автономито округ дотор бүхыдэнь Һунгалтын дүнгүүдые гаргадаг, Һунгалтын дүнгүүд тухай мэдээсэл, Һунгагдаһан арадай депутадуудай список хэблэлдэ толилдог;

11/ нютагай тус Советэй мандатна комиссида арадай депутадуудай эрхэ түлөөлэгэнүүдые шалгахада хэрэгтэй документацие дамжуулан үгэдэг;

12/ дахин дуугаа үгэлгэтэй, Һунгалта үнэргэлгэтэй холбоотой асуудалнуудые шиидхэдэг;

13/ гаража ошоһон депутадуудай орондо нютагай тус Советэй арадай депутадуудай Һунгалта зарладаг тэрэнэй үнэргэлгые хангадаг;

14 Һунгуулиин документнүүдые хадагалха талаар РСФСР-эй Верховно Советэр гү, али тэрэнэй Президиумэр баталагдаһан гурим болон болзор хангадаг;

15/ окружной болон участково Һунгуулиин комиссинуудай шиидхэбриинүүд болон ябуулгануд тушаа мэдүүлгэнүүд ба гомдолнуудые хаража үзэдэг, тэдэ асуудалнуудые эсэслэн шиидхэдэг;

16/ Энэ Хуулитай зохилдуулан бусадшье эрхэ түлөөлэгэнүүдые бэлэлүүлдэг.

Статья 22. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ районно, городской, городуудтахи районно, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссинуудай эрхэ түлөөлэгэнүүд.

Районно, городской, городтохи районно, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссиг:

1/ арадай депутадуудай нютагай тус Советэй газар дайда дээрэ энэ Хуулиин гүйсэдхэлгые хинадаг;

2/ Һунгуулиин округуудые байгуулдаг;

3/ участково Һунгуулиин комиссинуудай ажал ябуулгые хүтэлбэриилдэг;

4 участково Һунгуулиин комиссинуудта мунгэ зөөри хубаариилдаг; Һунгуулиин участково комиссинуудые байраар, транспортаар, хэлхээ холбоогоор хангалгые хинадаг, Һунгалтые материально-техническэ талаар хангалгын бүсед асуудалнуудые шиидхэдэг;

5/ РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй баталһан түхэл маягтай зохилдуулан, нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта Һунгуулиин бюллетеньнүүдые бэлдэлгые хангадаг;

6/ Һунгалтада бэлдэлгэтэй ба Һунгалта үнэргэлгэтэй холбоотой асуудалнуудаар Һунгуулиин комиссинуудтаа мунгэ зөөри хубаариилдаг;

7/ Һунгагшадай списогүүдые табилгын ба тэдэнние бүгэдын танилсуулгада табилгын хойноһоо абагдаг;

8/ нютагай тус Советэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгые эмхидхэдэг;

9 арадай депутадуудта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэһэн хүнүүдые, тэдэнэй этигэмжэтэ нюурнуудые бүридэлдэ абадаг, тэдэнэртэ тусхай үнэмшэлгэнүүдые барюулдаг;

10 нютагай тус Советэй арадай депутадуудта кандидадуудаар бүридэлдэ абтаһан хүнүүд тухай мэдээсэл тогилдог;

11/ арадай депутадуудта кандидадууд тухай намтарайнь баримтануудтай плакадуудые хэблэлгэ хангадаг;

12/ ажалша коллективүүдтэй ба нютыи эмхинүүдтэй хамта арадай депутадуудта кандидадуудай Һунгагшадтай ажалша коллективүүдтэшье, мун баһа ажаһуудаг газартаньшье уулзалгануудые эмхидхэдэг;

13/ Һунгуулиин бюллетениин текст баталдаг, тэдээгээр Һунгуулиин участково комиссинуудые хангадаг;

14/ Һунгуулиин участогуудта дуугаа үгэлгын дүнгүүд тухай протоколнуудые Һунгуулиин округ дотор бухыдэнь Һунгалтын дүнгүүдые тодорхойлдог, хэблэлдэ толилдог;

15/ нютагай тус тус Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалтын дүнгүүдые тодорхойлдог, хэблэлдэ толилдог;

16. Һунгагдаһан арадай депутадуудые бүридхэлдэ абадаг, арадай депутадуудта тэдэнние Һунгаһан тухай үнэмшэлгэнүүдые барюулдаг;

17/ арадай депутадуудай эрхэ түлөөлэгэнүүдые шалгахада хэрэгтэй документацие нютагай тус Советэй мандатна комиссида дамжуулан үгэдэг;

18/ дахин дуугаа үгэлгые ба дахин Һунгалта үнэргэлгэтэй холбоотой асуудалнуудые шиидхэдэг;

19/ гаража ошоһон депутадуудай орондо нютагай тус Советэй арадай депутадуудай Һунгалта зарладаг, тэрэнэй үнэргэлгые хангадаг;

20/ нютагай тус Советэй арадай депутадуудые болюулгатай холбоотой асуудалнуудые шиидхэдэг;

21/ Һунгуулиин документнүүдые хадагалха талаар РСФСР-эй Верховно Советэй гү, али тэрэнэй Президиумэй баталһан гурим ба болзорые хангадаг;

22/ участково Һунгуулиин комиссинуудай, Һунгалтын урда тээхи окружной суглаануудай шиидхэбриинүүд ба ябуулгануд тушаа мэдүүлгэнүд болон гомдолнуудые хаража үзэдэг, тэдээгээр шиидхэбриинүүдые абадаг;

23/ энэ Хуулитай зохилдуулан бусадшье эрхэ түлөөлэгэнүүдые бэлэлүүлдэг.

Статья 23. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ окружной Һунгуулиин комиссинуудые бүридүүлгэ

Хизаарнуудай, областнуудай, Московско ба Ленинградска городской, автономито областнуудай, автономито округуудай арадай депутадуудай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ окружной Һунгуулиин комиссинууд тус тус Советүүдэй гү, али тэдэнэй Президиумүүдэй нээмэл ёһоор гү, али нюусаар дуугаа үгэлгөөр Һунгалтаһаа урид 70 үдэрһөө хожом бэшэ 9—13 гэшүүд бүридхэлтэйгөөр бүридүүлэгдэдэг.

Окружной Һунгуулиин комиссиин бүридэлдэ түлөөлэгшэд ажалша коллективүүдэтэр гү, али тэдэнэй Советүүдэтэр, нютыи эмхинүүдэй хизаарай, областной, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай), районно, городской, городуудтахи районно зургаануудаар, тэдэнэй эхин эмхинүүдэтэр, хүн зоной нютыи Һайн дурнай ажал ябуулгын зургаануудаар, Һунгагшадай ажаһуудаг газартa болоһон, сэрэгэй частнуудта сэрэгэй алба хаагшадай суглаануудаар дэбжүүлэгдэдэг.

150-һаа олон хүнүүдэй хүдэлдэг ажалша коллективүүдтэ предприятинуудай, цехүүдэй, таһагуудай, участогуудай бригадануудай, эмхи зургаануудай, эмхинүүдэй, коллективүүдтэ болон бусад бүлэгүүдтэ, хэрбээ эдэ бүлэгүүдтэ 30-һаа үсөөн бэшэ хүнэй хүдэлдэг һаа, Һунгуулиин участково комиссиин бүридэлдэ түлөөлэгшэдые дэбжүүлжэ болохо.

Окружной Һунгуулиин комиссинуудай эрхэ түлөөлэгэнүүдэй болзор нютагай Советүүдтэ Һунгагдаһан арадай депутадуудай эрхэ түлөөлэгэнүүдые арадай депутадуудай нютагай тус Советэй мэдэрһэнэй Һүүлдэ дүүрэдэг.

Статья 24. Арадай депутадуудай хизаарнуудай, областнуудай, Московско ба Ленинградска городской, автономито областнуудай, автономито округуудай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ окружной Һунгуулиин комиссинуудай эрхэ түлөөлэгэнүүд

Арадай депутадуудай хизаарнуудай, областнуудай, Московско ба Ленинградска городской, автономито областнуудай, автономито округуудай Советүүдэй арадай депутадуудай Һунгалта үнэргэхэ окружной Һунгуулиин комиссиин;

1/ участок дотороо Һунгагшадай список табидаг;

2/ Һунгагшадые Һунгагшадай списогтэй танилсуулдаг; список дотор бүрүү бэшэгдэнэн тухай мэдүүлгэнүүдые абажа, хаража үзөөд, тэрээндэ зохихо хүбилаһануудые оруулха тухай асуудал шиидхэдэг;

3/ энэ Хуулиин 33-дахи статья дотор хараалагдаһан ушаразр Һунгагшадай өөрынгөө шиидхэбри конверт соо хэжэ үгэһьиень тогтоожо абадаг, Һунгагшадай хүсэл һанамжынь нюуса байха хэрэгые хангадаг;

4 участково Һунгуулиин комиссиин байрлаһан газар, тэрэнэй хүдэлмэриин саг, мун баһа Һунгалтын болохо үдэр, дуугаа үгэхэ газар тухай мүн зондо мэдээсэдэг;

5 дуугаа үгэхэ байра ба Һунгалтын хайрсагуудые бэлдэгые хангадаг;

6/ Һунгалтын үдэр Һунгуулиин участогта дуугаа үгэлгые эмхидхэдэг;

7/ Һунгуулиин участогта дуугаа үгэгшэдэй тоо тоолодог;

8/ Һунгалта бэлдэлгын ба дуугаа үгэлгые эмхидхэлгын асуудалнуудаар орохон мэдүүлгэнүүд ба гомдолнуудые хаража үзэдэг, тэдэ асуудалнуудаар шиидхэбри абадаг;

9/ энэ Хуулитай зохилдуулан бусад эрхэ түлөөлэгэнүүдые эзэлүүлдэг.

Статья 27. Һунгуулиин комиссинуудай бүридэлдэ түлөөлэгшэдые дэбжүүлхэ, тэдэнэй бүридэлдэ хубилаһануудые оруулха гурим

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлхэ гурим

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ Һунгалтын болохоһоо 70 үдэр урид эхилэдэ, 40 үдэр урид дүүрэдэг.

Районно, городской (Москваа ба Ленинград хотонуудһаа бэшэ), городуудтахи районно, поселково ба сельскэ Һунгуулиин комиссинууд, мун тэрэшэлэн арадай депутадуудай тус тус Советүүд гү, али тэдэнэй президиумүүд, Һунгалтаһаа 15 хоног урид зүбшэгдэдэг.

Эрхэтэдэ Һунгагшадай списогтэй танилсаха, тэрэнэй зүбшэлгэ табигдаһые шалгаха арга боломжо Һунгуулиин участково комиссиин байшан соо олгогдодог.

Списогтэ оруулагдаагүй, буруугаар оруулагдаһан ушарые гү, али списогһоо гаргалгые, мун баһа список соо Һунгагшаа тухай мэдээ оруулхадаа, буруу оруулагдаһан зүйлнүүдые буруушаажа, гомдол бариха эрхэ эрхэтэн бүхэндэ олгогдоно. Список соо бии байгаа зүб бэшэ зүйлнүүд тухай мэдүүлгые Һунгуулиин участково комисси 2 үдэрһөө хожом бэшэ болзорто, харин Һунгалтын урдахи үдэртэ ба Һунгалтын болоһо байһан үдэр тэрэ дороньхи хаража үзэхэ, списогтэ оруулха, үгы һаа мэдүүлгэ барилаһан хүндэ тэрэнэй мэдүүлгые бүруушаһан тухай тайлбаритай шиидхэбриин бүлгабариие барюулха. Энэ шиидхэбриие бүруушаһан гомдол арадай районно (городской) сүүдтэ Һунгалтаһаа урид 5 үдэрһөө хожом бэшэ болзорто дамжуулагдажа болохо, сүүд тэрэнние 3 хоногой болзор соо хаража шиидхэхэ ёһотой. Арадай районно (городской) сүүд эсэслэн шиидхэхэ. Сүүдэй шиидхэбриин ёһоор Һунгагшадай списогтэ заһабари Һунгуулиин участково комисси тэрэ дороо оруулдаг байха.

Статья 33. Эрхэтэдэй байһан газараа һэлгэхэдэнь, Һунгаха эрхыень хангалга

Һунгагшадай списогэй тунхаглагдаһанай Һүүлдэ Һунгалтын үдэр болотор байһан газараа һэлгэхэдэ, депутадта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэһэн хүнүүдэй хэнииень Һунгахаар шиидэһэн тухайгаа Һунгагша конверт соо хэзэ, Һунгуулиин участково комиссида үгэхэ эрхэтэй. Энэн тухай мэдүүлгэ, Һунгагшын паспортаа гү, али өөр тухайгаа үнэмшэлгэ харуулхадань, Һунгуулиин участково комисси тусхэйтаар тэмдэглэдэг. Хаалгатай конверт Һунгагшын байхада Һунгуулиин участково комиссие байгуулһан Советэй тамгаар баталагдадаг. Конвертын бүрин бүтэн байлгын түлөө Һунгуулиин участково комисси харюусалгатай.

V. Һунгагшадай списогууд

Статья 30. Һунгагшадай список ба тэрэнние табилгын гурим

Һунгагшадай список Һунгуулиин участок бүхэндэ Һунгуулиин участково комиссиар табигдадаг, тэрэндэ комиссиин түрүүлэгшэ ба секретарь гар табидаг. Список бүридхэн табилгада Һунгуулиин участково комисси олоннитын түлөөлэгшэдые хабаадуулжа болохо.

Арадай депутадуудай городской, городуудтахи районно, поселково ба сельскэ Советүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд Һунгагшадай тоо бүридхэл хангадаг, тэдэнэй харьяата газаа даадада ажаһуудаг Һунгагшад тухай мэдээнүүдые Һунгагшадай списогүүдые табихыень Һунгуулиин участково комиссинуудта дамжуулан үгэдэг.

Сэрэгэй частнуудта байгаа Һунгагшад — сэрэгшэдэй, сэрэгэй алба хаагшадай гэр бүлын гэшүүдэй болон бусад Һунгагшадай, тэдэнэй сэрэгэй частнуудай байрладаг газарта ажаһуудаг байгаа һаань, Һунгагшад–сэрэгшэдэй списогүүд сэрэгэй частнуудай командирнуудай үгэһэн мэдээнүүдэтэр үндэһэлжэ табигдадаг. Сэрэгэй частнуудһаа гадуур ажаһуудаг сэрэгэй алба хаагшад бүгэдэнтэй адлхар ажаһуудаг газартаа Һунгагшадай списогүүдтэ оруулагдадаг.

Һунгалтын үдэр тамаралгада ябаһан суднануд дээрэ, полярна станцинуудта байгуулагдаһан Һунгуулиин участогуудта Һунгагшадай списогуудые суднануудай капитануудай ба полярна станцинуудай хүтэлбэриилэгшэдэй үгэһэн мэдээнүүдһээ үндэһэлэн табигдадаг.

Һунгагшадай фамилинь Һунгагшадай список соо дуугаа үгэлгые эмхидхэхэдэ таарамжатай гуримаар үгтэдэг.

Статья 31. Эрхэтэдые Һунгагшадай списогтэ оруулха гурим

Һунгагшадай списогтэ Һунгалтын үдэрэй урда, мун энэшье үдэр РСФСР-эй 18 баһа гүйсэһэн бүхы эрхэтэд, списогтэй табигдажа байха үедэ тус Һунгалтын участогай харьяата газар дээрэ саг үргэлжэ гү, али саг зуура ажаһуужа байһан, Һунгалтада хабаадаха эрхэтэй хүнүүд оруулагдадаг.

Һунгагша Һунгуулиин бусад участогуудта Һунгагшадай списогүүдтэ оруулагдаха ёһогүй.

Статья 32. Эрхэтэдые Һунгагшадай списогүүдтэй танилсуулга ба Һунгагшадай список дотор бүрүү бэшэгдэһые бүруушаажа гомдол бариха эрхэ

Һунгагшадай списогүүд бүгэдын танилсахын тула Һунгалтаһаа 15 хоног урид зүбшэгдэдэг.

Эрхэтэдтэ Һунгагшадай списогтэй танилсаха, тэрэнэй зүбшэлгэ табигдаһые шалгаха арга боломжо Һунгуулиин участково комиссиин байшан соо олгогдодог.

Списогтэ оруулагдаагүй, буруугаар оруулагдаһан ушарые гү, али списогһоо гаргалгые, мун баһа список соо Һунгагша тухай мэдээ оруулхадаа, буруу оруулагдаһан зүйлнүүдые буруушаажа, гомдол бариха эрхэ эрхэтэн бүхэндэ олгогдоно. Список соо бии байгаа зүб бэшэ зүйлнүүд тухай мэдүүлгые Һунгуулиин участково комисси 2 үдэрһөө хожом бэшэ болзорто, харин Һунгалтын урдахи үдэртэ ба Һунгалтын болоһо байһан үдэр тэрэ дороньхи хаража үзэхэ, списогтэ оруулха, үгы һаа мэдүүлгэ барилаһан хүндэ тэрэнэй мэдүүлгые бүруушаһан тухай тайлбаритай шиидхэбриин бүлгабариие барюулха. Энэ шиидхэбриие бүруушаһан гомдол арадай районно (городской) сүүдтэ Һунгалтаһаа урид 5 үдэрһөө хожом бэшэ болзорто дамжуулагдажа болохо, сүүд тэрэнние 3 хоногой болзор соо хаража шиидхэхэ ёһотой. Арадай районно (городской) сүүд эсэслэн шиидхэхэ. Сүүдэй шиидхэбриин ёһоор Һунгагшадай списогтэ заһабари Һунгуулиин участково комисси тэрэ дороо оруулдаг байха.

Статья 33. Эрхэтэдэй байһан газараа һэлгэхэдэнь, Һунгаха эрхыень хангалга

Һунгагшадай списогэй тунхаглагдаһанай Һүүлдэ Һунгалтын үдэр болотор байһан газараа һэлгэхэдэ, депутадта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэһэн хүнүүдэй хэнииень Һунгахаар шиидэһэн тухайгаа Һунгагша конверт соо хэзэ, Һунгуулиин участково комиссида үгэхэ эрхэтэй. Энэн тухай мэдүүлгэ, Һунгагшын паспортаа гү, али өөр тухайгаа үнэмшэлгэ харуулхадань, Һунгуулиин участково комисси тусхэйтаар тэмдэглэдэг. Хаалгатай конверт Һунгагшын байхада Һунгуулиин участково комиссие байгуулһан Советэй тамгаар баталагдадаг. Конвертын бүрин бүтэн байлгын түлөө Һунгуулиин участково комисси харюусалгатай.

VI. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ ба бүридхэлдэ абалга

Статья 34. Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлхэ гурим

Нютагай Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ Һунгалтын болохоһоо 70 үдэр урид эхилэдэ, 40 үдэр урид дүүрэдэг.

Районно, городской (Москваа ба Ленинград хотонуудһаа бэшэ), городуудтахи районно, поселково ба сельскэ Һунгуулиин комиссинууд, мун тэрэшэлэн арадай депутадуудай тус тус Советүүд гү, али тэдэнэй президиумүүд, хизаарай, областной, Московско ба Ленинградска городской, автономито областнуудай, автономито округуудай Советүүд нютагай зохихо Советэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлдэг.

Арадай депутадуудай зохихо Советэй харьяата газар дээрэ оршодог предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай, үдэрэй һуралсалай тусхай дунда ба дээдэ һуралгуулинуудай, һуралгашадай болон студентнэрэй коллективүүдэй суглаануд (конференцинүүд) дээрэ арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлдэг.

150 гаран хүнтэй ажалша коллективүүдтэ, хэрбээ эдэ предприятинуудай подразделениинүүдтэ 30-һаа үсөөн бэшэ хүнүүдэй хүдэлдэг һаа, цехүүдэй, таһагуудай, участогуудай, бригадануудай болон бусад подразделениинүүдэй коллективүүдэй, эмхи зургаануудай, организацинуудай суглаанууд дээрэ кандидадуудые дэбжүүлжэ болохо. Тиихэдээ хэдэн ажалша коллективүүдэй хамтын суглаанууд үнэргэжэ болохо.

Нютыи эмхинүүдһээ арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ эдэ эмхинүүдэй хизаарай, областной, автономито областнуудай, окружной (автономито округуудай), районно, городской, городуудтахи районно зургаануудаар бэелүүлэгдэдэг.

Арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлхэ талаар ажаһуудаг газартахи Һунгагшадай суглаанууд окружной Һунгуулиин комиссинуудаар гү, али районно, городской, городуудтахи районно, поселково болон сельскэ Һунгуулиин комиссинуудаар арадай депутадуудай Советүүдтэй гү, али тэдэнэй президиумүүдтэй өөһэдынь үүсхэлээр, мун Һунгуулиин тус округой 30-һаа үсөөн бэшэ Һунгагшадай дэмжэһэн хүн зоной Һайн дурнай нютыи ажал ябуулгын зургаануудай үүсхэлээр зарладагдадаг.

Ажаһуудаг газартань Һунгагшадай суглаа үнэргэхэ тухай дурадхал арадай депутадуудай зохихо Советэй президиумтэй хамта Һунгуулиин комисси гурбан үдэрэй туршада хаража үзэхэ эргэтэй. Энэ дурадхалай баталан абтаһан ушарта суглаа үнэргэхэ үдэр саг ба газар тогтоогдодог, энээн тухай округой Һунгуушадта гурбан үдэрэй туршада мэдээсэгдэдэг. Хүн зоной нютыи Һайн дурнай ажал ябуулгын зургаанай Һунгуулиин тус округой газар дээрэ оршодогүй байгаа һаань, мун тэрэшэлэн тус асуудалаар тэрэнэй заседаниин протоколоор энэ зургаанай эдэбхи үүсхэлэй баталагдаагүй байгаа һаань, ажаһуудаг газарнуудта Һунгагшадай суглаа үнэргэхэ тухай дурадхал бүруушаагдадаг. Ажаһуудаг газартань Һунгагшадай суглаа үнэргэхэ тухай дурадхалай бүруушаагдабал, үндэһэ баримтатай шиидхэбриин бүулгабари хүн зоной нютыи Һайн дурнай ажал ябуулгын зургаанда үгтэдэг. Энэ шиидхэбриие бүруушаажа, гурбан үдэрэй болзорто Һунгуулиин дээдын комиссида, үгышье һаа дээдын Советэй президиумдэ гомдол бариха болохо. Тэдэнэр энэ гомдолые хоёр үдэрэй болзорто хаража үзэхэ үялгатай. Һунгуулиин комисси ба Советэй президиум эсэсэй шиидхэбри гаргадаг. Һунгуулиин округой газар дээрэ ажаһуудаг 150-һаа үсөөн бэшэ Һунгагшадай байһан ушарта суглаан хуулиин эрхэтэй байдаг.

Арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлхэ талаар сэрэгэй албатадай суглаануудые сэрэгэй частнуудай командовани зарладаг. Частиин сэрэгэй албатадай хамтын суглаа үнэргэхэ аргагүй байгаа һаа, суглаануд подразделениинүүдта үнэргэгдэдэг.

Суглаанай нээгдэхын урда тэр суглаанда хабаадагшадые бүридхэлгын дүнгүүдэй үндэһөөр тэрэнэй хуулиин эрхэтэй байһаниинь тодорхойлогдог. Тэрэнние ябуулхын тула президиум, үгышье һаа, түрүүлэгшэ ба секретарь Һунгагдаг.

Суглаанууд дээрэ кандидатурануудые хизаарлалтагүйгөөр дэбжүүлхын, тэдэнние үргэнөөр, сулеетэйгөөр зүбшэн хэлсэхын тула эрхэ нүхэсэлнүүд байгуулагдадаг. Суглаанда хабаадагша бүхэн депутадуудта кандидадууд тухай дурадхалнуудые оруулха, тэдэнние зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаха, дурадхагдаһан кандидатуранууд дэмжэхэ, үгышье һаа, тэдэнние болоулха тухай дурадхал оруулха эрхэтэй. Зүбшэн хэлсэхынь тула суглаанда хабаадагша өөрынгөө кандидатурые депутадта кандидадаар дурадхаха аргатай.

Арадай депутадта кандидадые дэбжүүлхэ тухай шиидхэбри суглаан дээрэ нюуса бэшэр гү, али нюусаар дуугаа үгэлгөөр баталан абтадаг. Дуугаа үгэхэ гурим ба хүдэлмэриин бүсад асуудалнууд суглаагаар, нютыи эмхинүүдэй зургаанаар тогтоогдодог.

Суглаанда хабаадагшадай хахадһаа олонхиин, үгышье һаа, нютыи эмхинүүдэй зургаанай хамтын бүридэлэй олонхиин дуугаа үгэһэн ушарта депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэхэ гэжэ тоологдодог.

Депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлһэн тухай протокол бэшэгдэдэг. Баталан абтаһан шиидхэбри тухай депутадта кандидадта хоёр үдэрһөө хойшо бэшэ болзорто мэдээсэгдэдэг.

Зохихо Советэй газар дээрэ хүдэлдэг гү, али ажаһуудаг эрхэтэй арадай депутадуудта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэдэг, РСФСР-эй эрхэтэн арадай депутадуудай хоёрһоо олон Советүүдэй арадай депутат нэгэн доро байжа шадахагүй.

Депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгые эмхидхэһэн Һунгуулиин комиссинууд нютагай зохихо Советүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ ба бүридхэлдэ абалгын тухай протоколтой ба Советэй арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ ба бүридхэлдэ абалгын тухай протоколтой ба Советүүд

РСФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ НЮТАГАЙ СОВЕДҮҮДЭЙ АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ТУХАЙ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-2-дохи нюурнуудта).

мандадуудай тоо-
гу, али едли бай-
бусад кандидадууд-
, эгэл олон дуу
кандидадууд мөн лэ
абтадаг. Эдэ кан-
тоое суглаанда
тодорхойлдог.
үгэлгын ба арадай
кандидадуудые
лэлгын дүнгүүд
эн баталан абта-
эзэрэ нутагтын ур-
ой суглаанай про-
бэшэгдэжэ, нутгуу-
комиссида үгтэ-
шинжэбэрние бу-
гурбан удэрэй бол-
уулин зохиохо ко-
мдол барижа бо-

Нютагай Соведүү-
депутадуудта кан-
бүридхэлдэ абал-

депутадуудай хизаа-
ой. Московско
ородскэ город-
областнуудаа-
округуудай
арадай депута-
дуудые бүридэ-
ой. Эдэ кан-
ой, городскойгоо
ой, городскойгоо
ой, городскойгоо

Соёлой һонин

САЯАН УҮЛА ДАБАЖА...

Буряадай АССР-эй Соёлой министерствын дэргэдэхи РНМЦ-гэй байшан соо Тувын автономито республикын соёл-гэгээрэлэй бүлэг худэлмэрилэгшэдтэй үүлзалга һаяхан болобо. Хүршэ республикын соёлой министр А. С. Серенэй хутэлбэри доро 12 худэлмэрилэгшэд Кызыл—Орлик гэһэн маршрудые «АН-2» түхэлэй самолеодоор Тыва Аныгнэй районуудай ажалшадтай олон тоото концерт-үүлзалганууде үнгэргөөд, Улаан-Удэ хүрэжэ ерэһэн байгаа.

Айлшаар срэгшэдһээ түрүүлэн эрдэм-шэнжэлгын институдай соёлой таһагые даагша З. К. Кыргыс гэгшэ үгэ хэлэхэдэ, хүршэ һуудаг аха дүү хоёр республикануудай хоорондо соёлой талаар харилсаа холбоо бэхижүүлхэ зорилготой ерэһэнэ мэдүүлэх һэн. Мүн лэ үүлзалгые саашань үргэлжэлүүлэгшэд Буряадай АССР-эй соёлой министр Д. Т. Цыремпилов, Тувын Уран зураашадай холбооной түрүүлэгшэ Сарыг-оол Жолжитович Саая, Буряадай филармониин уран һайханай хутэлбэрилэгшэ, композитор А. А. Андреев, Тувын комсомолой шангай лауреат, композитор Хуряш-оол Кара-салович Дамба, Буряадай Уран зураашадай холбооной правленин гэшүүн, уран зураша В. Н. Николюк болон бусад нүхэд хүршэ республикануудай хоорондохи соёлой харилсаа холбооной һанаһанда хүрөөгүй байһан тухай тэмдэглэхэдээ, саашадаа энэ талаар ондоо болгоһын тула оролдохо байһанаа мэдүүлһэн байна.

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной правленин түрүүлэгшын орлогшо, поэт Б. С. Дугаров үгэ абахадаа, хүршэ республикын газар дайдада оршодог «Жойгон» гэжэ аршаанда Ахын районой ажалшадай морёор ошодог байһан тухай хөөрөө һэн. Тиигээд тэрэ аршаанда ошожо амархадаа бэшэһэн «Жойгодабаан дээрэ» гэжэ шүлэгөө уншаһан байна. Мүн үгынгөө түгэсхэлдэ Саяан үндэр уулын республикануудаймнай хоорондо оршоходоо, манай арадуудые таһалһан бэшэ хагар гэгшэ хашамал хоолойгоор дуулахадаа, сугларагшадта ехэтэ һайшаагдаа. Тувын АССР-эй габьяата артист А. Х. Солчак бөөгэй хатар гүйсэдхөө.

Айлшадайнгаа бэлиг шадабари хаража баясаад, харюу болгон, арадай фольклорно «Магтаал» ансамблин гэшүүд урданай буряад дуунуудые, Буряадай АССР-эй габьяата артистка Д. Дугданова «Эрбэд соохор» гэжэ арадай дуу хангюурдаа.

Хүршэ республикын соёлгэгээрэлэй бүлэг худэлмэрилэгшэдэй айлшалалга хадаа хоёр арадай хоорондо соёлой талаар харилсаа холбоо бэхижүүлгын түрүүшын «хараасгай» болобо ха юм. Буряадай автономито республикын соёл-гэгээрэлэй бүлэг худэлмэрилэгшэд намар хүршэнэртөө айлшалга болгобо.

Г. ДАГБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: арадай фольклорно «Магтаал» ансамблин гэшүүд хүхэ торгон хадаг дээрэ сагаан эдеэгээ барижа, айлшадаа үгтаба.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

ДАХИНАА БАЯРЛУУЛБА

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ үрэнэй буряад драмын академическэ театрай бүлэг артистнар һаяхан Ага тосхоной хүн зондо ехэ концерт харуулжа, хоёр һарын туршада округто үргэлжэлһэн гастролёо түгэсхэбэ.

Буряадай АССР-эй арадай артистнар М. Елбонов, С. Уладаева, республикын габьяата артистнар Ч. Гуруев, С. Шарапова, О. Бабуев, артистнар Б. Будаев, С. Банзаракцаева, С. Балдандоржиева, Б. Раднаев гэгшэд округой ажалшадта гансал гоё һайхан концерт наада харуулһан бэшэ, мүн Н. Соктоевой «Зургаан хурган» гэжэ шог зугаата, шүүмжэлхы удхэтэй зүжэг дурадхаһан байна.

Агын талын олон тоото харагшадай үмэнһөө хэлэхэдэ, хүршэ Буряад ороноо ерэһэн артистнар нютагайхидымнай уран бэлигэрэгэ урда мэтэ баярлуулба. Эдэнэр түсэбөөр хараалагдаһан зүжэгүүдтэ гадна худөө нютагуудай ажалшадта ошожо, һанал бодолнуудараа хубаалдаһан, хүгжэм дуунуудаа тэдээндэ зорюулһан, хойшонхи харилсаа холбоогоо улам бэхижүүлхэ тухай хэлсэх баталһан байха юм.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, театрай коллективэй гастролынуд Агын округто ехэ үрэгшатай үнгэрбэ гэжэ тэмдэглэмэгэр.

Б. НИКОЛАЕВ,
Агын округ үсэдкомой соёлой таһагай худэлмэрилэгшэ.

НАРАТА УЗБЕКИСТАНАЙ ЗУРАГУУД

Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран зурагай музейдэ «Узбекистанай уран зурагай искусство» гэһэн выставкэ үнгэргэдэгэн юм. Энэ выставкын бүридэлдэ хэдэн үеын уран зураашадай бүтээлнүүд харуулагдаһан байгаа. Тиимэһээ уран зурагай элдэб жанрай, саг бүхэнэйнгөө шэнжэтэй, ямаршье наһанай харагшадай һонирхол татамаар тэдэ байгаа. Нэн түрүүн выставкэдэ бүтээлнүүдэ табиһан ахамад зураашадые нэрлэбэл, А. Абдуллаев, Ю. Елизаров, И. Кузыбаев, Ф. Ахмедов гэгшэд болсно. Эдэ най имагтал ород реалис заншал үргэлжэлүүлэгшэдэй түлөөлэгшэд болгоно.

А. Абдуллаев Ф. Ахмедов хоёр портредүүдые зураһалга, Узбекистанай алдартошье, юрыншье хүнүүдэй образуудта хандана. Гэбэшье эдэ хоёр уран зураашадай бүтээһэн портредүүд хоорондо онсо илгаатай юм. А. Абдуллаевай бүтээлнүүд хүнэй дотоодын байдалые, һанал бодолые харуулһан байдаг. Нүгөөдынхинь — монументальна, гоёлой шэнжэтэй болсно. Оршон тойронние харуулһан зурагуудаараа И. Кузыбаев, Р. Тимуров гэгшэд дүтэрхы. Тэрэ эдэнэйшье бүтээлнүүд хоорондоо бэлэ илгаатай байха юм. Тимуровай зурагууд дээрэ Самаркандын үйлэнүүдые, гудамжануудые, ордонгуудые харанабди. Харин Кузыбаевые Ташкент шадарай хада ууланууд һонирхуулна.

60-аад онуудай Узбекистанай уран зурагай искусствада шэнэ шэнжэ, амисхаал үзэгдэһэн байдаг. Энэ үеын уран зураашадай бүтээлнүүдтэород авангардын, хоридохи зуун жэлэй эхинэй европейскэ искусствын нүлөө бии. Тиихэдэ Ю. Талдыкинай, В. Бурмакинай, Е. Мельниковэй зурагуудта 1920—1930 онуудай совет уран зураг үзэгдэнэн заншалнууд элэгэ таагдана. Жэшээнь, Ю. Талдыкинай натюрмортнууд, пейзажнууд ажабайдалай абьяас харуулһан үнгэнүүдээр, гоё һайханаар зурагдаһан байха юм.

Уран зурагай өөрын заншалнуудаар, онсо илгарһан онол арганнуудаараа, мүн лэ өөрын уран дарханай бүтээлнүүдээрэ, номуудые уран гоёор шэмэглэдэгээрэ Дунда Азиин уран зураашад анхаһаа илгардаг һэн. Энэ талаар Ч. Ахматовай бүтээлнүүдые нэрлэмээр байна. Зүүн зүгэй классическа минизтюрлда Ч. Ахматов хандахэдэ, алибаа юумэнэй дотороой хүгжэмые, үнжэгэн үеэлэхэн шэнжыеть олоно, уран зураг таа хэрэглэһэн зурлаахайнуудые сагайгаар һүбөрюулэн, зурагуудаа бүтээнэ. «Бухара хотын хатар» гэжэ зурагынь дээрэ дурсагдаһан үгэнүүдые тодоор гэршэлнэ. Дунда-Азиин эгэл эртэ урдын городой басаганай хатар тухай домог бии юм. Тэрэ домогой үндэһөөр миниатюра-бүтээлдэнь уян нугархай бэетэй дангина гаража ерэнэ. Ч. Ахматовай зурагуудта ехэнхидээ хүгжэмшэд, хатершэд, урда сагай поздуудэ зураатай байдаг. Тэдэнь поэзиин, хүгжэмэй шэнжэтэй, юрын ажабайдалһаа холодоһон шэнгеэр үзэгдэдэг байна.

Узбекистанай уран зурагай искусствада солонгос яһанай уран зураашад ехэ һуури эзэлнэ. Тиимэһээ энэшье выставкэдэ Н. Шин, В. Ким гэгшэдэй зурагууд оруулагданхай юм. В. Кимэй «Ажабайдалай туужа» гэжэ зураг Сонет гурэндэ ажаһуудаг солонгос яһатанай хүнгэн бэшэ ажабайдалда зорюулагдана. Харин Н. Шинэй «Хухюун уулзалга», «Сүкок горхоной урасхал» гэһэн зурагууд арадай уран бүтээлнүүдэй шэнжэтэй юм.

Узбек зоной, гэр бүлын заншалта байдалые уран гоёор харуулһан зурагууд түс выставкэдэ бии. А. Юнусовай «Хорёонууд соо» гэжэ зураг үнгэрһэн ажабайдалые арюуханаар дурдан, тэрэнэй бусашагүйгөөр ошоһые шаналһан ушар болоно. Самаркандын А. Исаевай, Бухарагай Б. Соломовой оршон тойронние харуулһан зурагууд мүн лэ үнгэрһэн сагай дурасхаал болсно.

В. Ахуновай «Хилээмэ барилга» гэжэ зурагта юрын ажабайдалай үйлэ харуулһаниинь эртэ урда соёлоо ерэһэн заншалые нангиаар сахилга боложо үзэгдэнэ. Тиихэдэ Б. Джамилов, Д. Умаров гэгшэдэй эхилжэ байхадаа бүтээһэн зурагуудынь энэ выставкэдэ табигдаа. Орёо философско асуудалнуудые, ажабайдалай социальна талые харуулхые оролдоһоорсо эдэ гурбан уран зураашадай бүтээлнүүд бэе бэедээ дүтэ боложо үгэнэ.

Мүнөө үедэ Узбекистанай искусствада боложо байһан юумэнүүд орёошье, нэгэ шэглэлтэй бэшэ байһан тулань, тиимэ нимэ байна гэжэ хэлэхэ арагүй.

Гэбэшье түрэл арадайнгаа, мүн дэлхэйн арадуудай соёлые шэнэ хараасаг сэгнэнэ, шэнжэлхэ гэжэ бүлтые нэгэдүүлһэн хүсэн болоно. Узбекистанай искусство хадаа олон шэглэлтэй, зарим ушаагаа эрид ондоошье хараасатайгаар хүгжэжэ байна бшуу.

Р. МУЛЕНОВ,
Узбекистанай уран зурагай выставкэ эмхидхэдэг дирекцийн худэлмэрилэгшэ, искусство шэнжэлэгшэ.

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь августын 16-най номерто).

ГУРБАН ҮДЭРЭЙ туршада үглөөнэй 10 сагһаа эхилээд, үдэрэй час болотор зурагаа хэхэ гэжэ хэлсээтэй хөёр, нэгэшье журамаа таһалангүй яһала ханалгатайгаар оролдодог байбабди. Шарлай Убушеевич һуйһан дороо унташадаг зантай бэлэй. Зуража байһан хүчдэ яһала зоболонтой байхадань хажуудаа байһан шкаф хүлөөрөө гу, али гараараа сохидог байгааб. Шарлайе сошоохо гэжэ, Түрүүшээр арбаад минутын амаралта үгэдэг аад, хожомынь хөрёод-гушаад минута газаа досоо ябуулдаг болобоб. Портредэ багсааха болоходом, Скворцов Шарлайн дүрын тон адлиханаар бүтэжэ байхада, һонирхожо хододоо ородог болоихой һэн. Шарлайгаа «Унтангүй һуу» гэжэ захирдаг бэлэй. Нэгэтэ шалаа-шэнээгээ тараажа ерэ даа гэжэ табиһан Шарлайм һураггүй ябашоо һэн. Тэрэл үедэ Скворцов хөёр хүнүүдээр ороо ерэбэ.

— Шарлайнгаа дүрые дүүргэбэ гүт? — гэбэ.

— Үшөө заһаха нарилха ажал байна. Тезд Шарлайм гараһан аад, һураггүй ябашаба,— гэбэб Скворцовтонь.

— Шарлай һаяхан магазин тээшэ гэшэлжэ ябаа һэн,— гэбэ нэгэниинь.

— Спирт абаа һаа, Шарлай ерэхэгүй байха. Минии хараханда дутуу дундагүй Шарлай Шарлайгаараа һууна бэшэ аал, — гэжэ Скворцовой хэлэхэдэ, сугтаа ороһон хөёр нүхэдынь: — ондоо нэмэлтэ хэрэггүй байна гэхэ байнабди. Шарлай Убушеевич амиды ёһоороо һууна ха юм, — гэбэл.

— Нүхэр Балдаев! Ямаа Ахын партийн айкомой, айгүйсэдкомой зүгөөр тонние зөрэһан зурагуудта выставкэ хэжэ зондомнай харуулха, элидхэл хэлэхыетнай гуйха гэлсэбэбди. Тиихэдэ манай айкомта газетэ гэжэ байлагүй. Сугэдэ аймагаймнай ажал үйлэдэглэн һонирхолтой газетэ сахэхэнээр зуража, бэшэжэ горгаа наатнай бэярлаха һэмди! — гэжэ Скворцов минии урда шангахан асуудал табибэ даа.

Тэрэ гэһээр райком комсомолой залуушуул яһала хухюутэй соргойгсор намда туһалжа, зураг хэһэн класс соогоо зурагай выставкэ нээжэ, гурба-дүрбэ дахин элидхэл уншади. Хожомынь аймагай газетэ бии болоходоо, тэрэ нэрые абаа бэлэй.

Аймагай «ханын һонин» гарга аад байхадам, Скворцов тон һайшаажа, намайгаа магтаад Шарлайдаа хэлээ һэн:

— Шарлай Убушеевич! Энэ балдаев айлшанаа һайн ажал хэһыень тооложо, Аха нютаг дайдаяа харуулха үзүүлхэ болоболши даа. Нэгэ хэды хоногоор ябаад ерэгты, — гэжэ Шарлайдаа зөөлэхэнөөр хэлэбэ. Юун байхаб даа! Скворцовой зүрхэн талын хандалгые зубшөөгөө һэм. Үглөөдэрэй үдэрэй юһэн сагта мордохоор хөөрэлдөөд тараа бэлэйбди. Дайда газарынь үзэхэ болоһондоо һэгшээ һэн бэзэб даа.

АЯТАЙ дулаан сэлмэг үглөө боложо байба. Аха голой нэгэ жэгдэ шааяжа байхань дуулдана. Айлай эхэнэрнүүд һарлаг үнеэдээ һаагаад, бэлшээридэнь залажа ябахань эндэ-тэндэ харагдана. Гэмгүй эртэ бодошоһон хадаа ябаһан эрьедэ ошоод, элдэб үнэн шулуу шэншэжэ сагаа үнгэргэжэ байтарни, столово нээгдэбэ даа. Тэндэ ошожо эдеэлээд, хөлшидаа абажа ябахэ эдеэ хоёр абаад байхадам, айкомой моридые адуулагаа столово ороод: — Унтаа хорин таһиэрта хаана асархабиб гэжэ һураажа абаад гараа һэн.

Үглөөнэй юһэн сагай дүтэлхэдэ, айкомой газаа морин ерэбэ. Бэлдээд байһан ашаагаа ганзагалбаб. Юһэн саг болошобо даа. Самбуу нүхэрни ерэбэ, ондоо танил болоһон ажалшад орожо гаража байбад, Ганса Шарлай Убушеевич харагданагүй. Айком комсожа үгөө һэм. Тэрэ зуураа зургаан ватман хуудаһан дээрэ аймагай ханын һонинние гаргахадаа, «Восточные Саяны» гэһэн нэрэ үгөө бэлэйб. Тэрэ газетые аймагай байшангай газаа хөёр хобоо зоожо ханалаад, дээрэнь бороохоо далдалха бүрхөөг хэжэ хадаа һэмжа үгөө һэм. Тэрэ зуураа зургаан ватман хуудаһан дээрэ аймагай ханын һонинние гаргахадаа, «Восточные Саяны» гэһэн нэрэ үгөө бэлэйб. Тэрэ газетые аймагай байшангай газаа хөёр хобоо зоожо ханалаад, дээрэнь бороохоо далдалха бүрхөөг хэжэ хадаа һэмолой хубуудтэ зондо выставкэ үзүүлхэ, харуулхые захибаб даа, сүүргаа тушаабоб. Миин һуужа байбагүйб. Хэхэ юумэн олдоод лэ байба. Сайн байна, нүхэр зураша! — гэжэ гэнтэ хүн абяа гараба. Харан гэһээм Скворцов байба хажуудам.

—Сайн, сайн! Би бэлэн, Шарлай Убушеевичые хүлеэнэб.

— Шарлай Убушеевич ерэнэ аабза. Энэ ябадалдаа һонирхолтой ушарнуудые бэдэржэ ябаарайгты! Энэ газетэдээ болоһоо һонинние нэмэхэбди. Зурэгаар харуулһан яһала һонирхолтой, эли харагдана, хүн тургэн ойлгохо байна. Энэ стендээ ера бэень бүрхэглөөд хадахабди, — гэбэ Скворцов нүхэр.

Арбан сагһаа үлэшэбэ. Шарлай нүхэрни хэрагданагүй. «Хулеэхэ хүсэжэ ядаха хөёр адлирхуу юумэн» гэлсэгшэ бэлэй. Моринишье уяандаа шалаһан хэбэртэй, бишье һуури байраяа олоногүйб. Саг арбан нэгэндэ дүтэлбэ. Дахинаа сайлаха гээд дежурна байгаа залуу комсомол хубүүнтэй столово ошобобди. Тэндэ соёлой таһагай хүнөөр үулзаад, Шарлай тухай хэлэхэдэмни, тэрэм энеэбхилээд:

— Шарлай Убушеевич магазинһаа спирт абаад һаяхан гэр тээшэ гэшэлшэнэ һэн. Гэртээ һуухадаа болохо, — гэбэ.

Одоошье Шарлайн хүгшэнэй хэлэһэн үгэнүүдые һанажархибаб. «Ёһоороо зээгэнэй гурбан зуун жаран зураган үдэрнүүдэ ухаандам годли шэнги оробо. Яахаб даа, сайлаад хойноһоонь ошохо хэрэг болоо даа гэжэ бодожо һуугаа һэм.

Гэрэйнь үүдэн һуда байба. Шарлай шэрээ тушеед, нюргаараа үүдэн тээшэ, нэгэ һунажа, нэгэ агшажа һуухань элихэн харагдалай. Урдань литрэй шэл хоёһон тоотой болоншоод байба, хонхор тогоон соо үлэһэн мяхан борсойно. «Аи даа, энэшни шал һогтуу ха юм шаа» — гэжэ бодожо байһан аад, гэнтэ хоолойгоо заһасагаабаб. Шарлай ажаглаад эрьежэ хараба:

— Ай, Балдаевни ерэбэбши? Бишни мяха эдижэ һуунаб. Литр спирт дуусаа — гэзд өөртонь үлэһэн хатуугаа һабалаад намдаа бариба. — Хобгүй ябаа даа!